

ческие проблемы модернизации. - М. : Центр исследования постиндустриального общества, 2009. - С. 1.

6. *Гесць В.* Конфігурація геополітичної карти світу та її проблемність / *В. Гесць* // Економіка України. - 2011. - № 1. - С. 14.

7. *Гриценко А.* Методологічні основи модернізації України / *А. Гриценко* // Економіка України. - 2011. - № 2. - С.10.

8. Експертна доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до Послання Президента України до Українського народу. - К. : НІСД, 2010. - 300 с. - С. 78.

9. *Лібанова Е. М.* Модернізація економіки в контексті соціальних викликів / *Е. М. Лібанова* // Демографія та соціальна економіка. - 2011. - № 1. - С. 24-38.

10. Нова влада: виклики модернізації. - К. : К.І.С., 2011. - 260 с.

11. *Гришнова О. А.* Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні / *О. А. Гришнова* // Демографія та соціальна економіка. - 2011. - № 1. - С. 39-46.

12. Українське суспільство 1992-2010. Соціологічний моніторинг / за ред. *В. Ворони, М. Шульги.* - К. : Ін-т соціології НАН України, 2010. - 636 с.

13. *Онищенко В.* Модернізація як імператив розвитку України / *В. Онищенко* // Економіка України. - 2011. - № 7. - С. 9.

14. *Кожем'якіна О.* Архетипова складова довіри як ціннісного регулятора взаємодії влади і суспільства / *О. Кожем'якіна* // Публічне управління : теорія і практика : зб. наук. пр. Асоціації д-рів наук з держ. упр. : спец. випуск. - Х. : Вид-во "ДокНаукаДержУпр", 2011. - С. 41-47.

15. З виступу *О. М. Пищуліної* на круглому столі "Економіка України: модернізація та стратегія у післякризовий період", 19 квіт. 2011 р. - Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/439>

Людмила Паращенко,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри управління освітою НАДУ

Державний стандарт базової та повної середньої освіти в Україні як механізм розвитку національної освітньої системи

У статті проаналізовано процес оновлення Державного стандарту базової та повної середньої освіти в сучасних умовах. На підставі аналізу міжнародного досвіду визначено шляхи створення і впровадження національного курикулуму як основи освітньої реформи в Україні, сформульовано рекомендації органам

державного управління освітою щодо інституалізації процесу визначення, оновлення та реалізації змісту освіти для системи загальної середньої освіти.
Ключові слова: державний стандарт загальної середньої освіти, загальна середня освіта, курикулум, управління освітою.

The article deals with the analysis of process of establishment of the State standards of basic and complete secondary education in modern environment. Under international experience the ways of creation and introduction of national curriculum as the basis of educational reform in Ukraine are defined. Recommendations to bodies of public administration concerning institutionalization of the process of determination, updating and realization of educational content for general secondary education are performed.

Key words: the State standards of basic and complete secondary education, general secondary education, curriculum, administration of education.

Постановка проблеми. Сучасна система загальної середньої освіти (ЗСО) України перебуває в процесі стрімких змін, що потребують глибокого аналізу стану справ та проблем освітньої галузі, вітчизняного і міжнародного досвіду реформування освітніх систем. На третьому Всеукраїнському з'їзді працівників освіти, що відбувся 28 жовтня 2011 р., схвалена Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 р., на громадське обговорення винесено проект Державного стандарту базової і повної середньої освіти (ДСБПСО), затвердження якого також очікується в 2011 р. Прийняття цих документів має непересічне значення як для кожного учня в системі ЗСО, так і для системи освіти України загалом, а тому потребує наукового аналізу й уваги представників різних галузей науки та експертів з освітньої політики.

Аналіз наукових публікацій. Вітчизняні вчені (В. Андрущенко, І. Зязюн, І. Бех, В. Кремень, О. Савченко та ін.) наголошують на новій парадигмі освіти - дитиноцентризмі, за якою освіта має бути націлена передусім на розвиток і саморозвиток особистості учнів відповідно до їх власних потреб та уподобань. Потреба ширшого впровадження компетентнісного підходу, відповідно до якого освіта повинна формувати та розвивати такі особистісні риси, які максимально полегшують людині процес адаптації до соціальних реалій, дають їй змогу реалізувати себе на ринку праці, впевнено діяти як громадянину в складному сучасному суспільстві, в освіті, обґрунтовується в працях О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пошетун та ін. На сьогодні в Україні склалася група вчених (О. Гірний, Ю. Мальований, С. Клепко, О. Локшина, О. Ляшенко, О. Савченко та ін.), які обґрунтовують необхідність переходу від форми чинного державного стандарту ЗСО до проектування змісту освіти за теорією побудови курикулуму, яка досить ґрунтовно опрацьована зарубіжними вченими (Г. Ірмелі, Д. Георгеску, А. Крісан, П. Солберг та ін.). Проте чинний ДСБПСО та проект нового ДСБПСО не повною мірою враховують здобутки українських та зарубіжних учених щодо стандартизації змісту освіти, мають методологічні та термінологічні недоліки.

Метою статті є аналіз проекту Державного стандарту загальної середньої освіти (2011), визначення концептуальних підходів до розроблення національного курикулуму шкільної освіти та вироблення відповідних рекомендацій органам державного управління освітою.

Виклад основного матеріалу. Для унормування системи показників про результати шкільної освіти та освіченість особи у 1996 р. вперше було прийнято "Концепцію державного стандарту загальної середньої освіти в Україні". У 1999 р. Законом України "Про загальну середню освіту" визначено державний стандарт загальної середньої освіти як "зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової і повної загальної середньої освіти та гарантії держави у її досягненні" [1]. Упродовж п'яти років після прийняття закону (1999-2004) науковці Академії педагогічних наук України працювали над визначенням методологічних засад конструювання змісту шкільної освіти та укладанням принципово нового документа для управління освітою - ДСБПСО [2]. До цього процесу долучилися небайдужі вчителі, директори шкіл, намагаючись зробити цей стандарт найбільш відповідним очікуванням учнів, батьків і суспільства.

Варто наголосити, що зміст шкільної освіти є багаторівневою системою, що складається з 7 освітніх галузей, десятків навчальних предметів і сотень виховних заходів. Це 12 тис. тем уроків, які повинен опанувати пересічний український учень за весь час навчання. Зрозуміло, що укладання такого змісту освіти та управління ним - процес надзвичайно складний і з організаційної, і навіть з політичної точок зору.

Загальним концептуальним недоліком діючого державного стандарту ЗСО (2004) [2] є перевантаженість надлишковою інформацією, недостатня інтегрованість українознавчого матеріалу в основний зміст підручників. Представники вищої школи і працедавці наголошують, що навчальні програми середньої освіти не відповідають соціальним і економічним потребам учнів, вони часто непослідовні і переобтяжені другорядним фактажем. І науковці, і практики єдині у своїх висновках - величезним гальмом суспільного розвитку є "академоцентризм" шкільної освіти, надлишкова подібненість змісту освіти на понад 20 предметів. Представники академічних кіл та освітні чиновники розглядають навчання у школі переважно як підготовку до навчання у ВНЗ та аспірантурі. Ринок праці натомість відчуває гострий дефіцит фахівців робітничих професій [6]. Нові підручники, розроблені на виконання ДСБПСО за оцінкою, які здійснило Міністерство освіти і науки України, 60% мають предметну, логічну і особливо мовну складність. З 62 назв підручників 52 мають найнижчу оцінку за навчальні справи і завдання [3].

Новий ДСБПСО [4], як очікувалося науковцями та освітянами-практиками, мав бути спрямований на розв'язання таких завдань:

- "розвантажити" навчальні плани від предметів, які не є фундаментом для нових знань, а розраховані на "проходження", на те, щоб учні їх здали і забули. Усі предмети, включені до базового навчального плану, повинні бути необхідними для подальших щаблів освіти та подальшої соціальної і професійної діяльності;
- звільнити вчителя від надлишкової регламентації навчального процесу;
- забезпечити старшокласникам можливість вибору предметів і курсів, які спрямовані на здобуття профільної або допрофесійної освіти;
- сприяти створенню інституційних (можливо шляхом реорганізації АПН України) механізмів систематичного оновлення змісту освіти на основі зміцнення зв'язку з науковими дослідженнями і практикою тощо.

Незважаючи на розгалужену мережу інститутів Національної академії педагогічних наук України (18 назв!) у державі відсутня окрема високотехнологічна установа з розробки, узгодження і координації навчальних елементів змісту освіти та системного виробництва програмового забезпечення освіти. Як зазначають експерти з освітньої політики (В.Громовий, О.Гірний, С.Клепко та ін.), в українській освіті не встановлені чіткі механізми розроблення документів із стратегії та політики програмного забезпечення освіти; ці питання не знайшли відображення ні в попередніх концептуальних документах про освіту, зокрема в Національній доктрині розвитку освіти (2002), ні в новій Національній стратегії розвитку освіти на 2012-2021 рр. В основних нормативних актах лише констатується необхідність розроблення нових програм і підручників. Їх розроблення МОНамолодьспорт делегує робочим групам із представників науковців і вчителів, які мають часом протилежні інтереси та ще й працювати покликані на волонтерських засадах. Тому й досі не визначена термінологічна та методологічна база розроблення програмного забезпечення освіти, яке є одним з основних механізмів розвитку системи ЗСО.

Водночас варто зазначити, що оприлюднений проект є вагомим кроком для шкільної освіти. У ньому наголошено на необхідності запровадження особисто орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів до модернізації сучасної школи. Співвідношення навчальних годин в орієнтовній пропорції 50%:50% обов'язкових для вивчення і самостійно обраних учнем є давно очікуваною відповіддю на пропозиції освітян-практиків і матиме позитивний вплив на організацію навчально-виховного процесу відповідно до потреб учнів, підвищить мотивацію до навчання. Однак текст проекту документа має певні недоліки. На нашу думку, доцільно було б внести такі доповнення та роз'яснення.

У розділі "Загальні положення":

1. Необхідно вказати статус і додати визначення терміна "Державний стандарт базової і повної середньої освіти", приміром так, як це зроблено в Законі України "Про загальну середню освіту" [1].

2. ДСБПСО "...розроблений відповідно до мети ЗСО..." Доцільно надати визначення що є "мета ЗСО". Як це корегується з Національною стратегією розвитку освіти, де зазначено, що "Метою Національної стратегії розвитку освіти на наступне десятиріччя є:

- підвищення рівня і доступності якісної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного розвитку економіки, сучасних потреб суспільства і кожного громадянина;
- забезпечення гармонійного розвитку людини як найвищої цінності суспільства" [5].

3. На с. 2: зазначено, що "Державний стандарт спрямований на формування соціально-педагогічної моделі випускника загальноосвітнього навчального закладу, яка відображає кінцеву мету загальної середньої освіти - громадянина України, підготовленого до життя в сучасному суспільстві, здатного навчатися впродовж життя, оперувати й управляти інформацією, приймати виважені рішення, ефективно взаємодіяти з людьми, усвідомлювати свою роль у державі і світі, адекватно реагувати на проблеми й виклики часу і нести відповідальність за власні вчинки, досягати творчої самореалізації". На нашу думку, це є не точно і не правильно, оскільки ДСБПСО має бути спрямований не на модель, а на кожного українського учня і випускника.

4. Необхідно впорядкувати на методологічному рівні використання термінів "компетентність", "ключова компетентність" та "компетенція", "предметна компетенція" тощо, оскільки не лише в науковому дискурсі, але й в цьому документі спостерігається неточність у їх тлумаченні та застосуванні. Виникає питання щодо доцільності вживання терміна "ключова компетенція" загалом.

5. Необхідно доповнити перелік ключових понять ДСБПСО та надати визначення поняттям: "профільне навчання", "результативний складник змісту", "результативний компонент ЗСО".

6. Як зазначено на с. 3, "Структуру Державного стандарту складають: Базовий навчальний план, загальна характеристика інваріантної і варіативної складових змісту базової та повної загальної середньої освіти, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів (за освітніми галузями)". Однак проект документа не структурований за всіма цими компонентами. У тексті знаходимо лише виділені як компоненти: Загальні положення; Вимоги до структури і змісту навчальних програм, Базовий навчальний

план загальноосвітніх навчальних закладів II-III ступенів (поділ навчальних годин між освітніми галузями) та Характеристика освітніх галузей.

7. У тексті не вистачає заключної частини, яка б стисло давала уявлення про те, навіщо приймається ДСБПСО саме в цей час, яка його перспектива зміни, доповнень, перелік авторів цього документа.

Водночас зазначимо, що аналіз змісту освітніх галузей та державних вимог до рівня загальної підготовки виходить за межі цієї статті і потребує окремих досліджень.

Оскільки основу будь-якої освітньої реформи та розвитку національної системи освіти складає саме зміст освіти, його оновлення, в багатьох європейських країнах відбувся перехід від стандарту освіти до національного курикулуму. Курикулум (лат. Curriculum) - багатоаспектне явище освіти, що включає планування, контент (зміст освіти, навчальне середовище), перебіг і результат освіти. У педагогічній теорії існує понад 400 визначень цього поняття. В українській мові зміст терміна "курикулум" наближений до термінів "зміст освіти" та "навчальна програма". Курикулум як документ відрізняється від державного стандарту, який визначає лише змістову частину навчання та навантаження. Крім опису змісту освітніх галузей, курикулум містить аналіз причин необхідності впровадження нового змісту освіти; чітке визначення цілей навчання; окреслення цільових груп, на які розрахований даний курикулум; опис передбачуваних взаємин вчителя і учнів, узгодженість методичних принципів із відповідними навчальними матеріалами; сучасні моделі і засоби навчання; систему і принципи контролю й оцінки. І в цьому сенсі державний стандарт є лише частиною курикулуму. За висловом С.Клепка, "образно курикулум можна представити як шлях доставляння змісту, що окреслює структуру, організацію, баланс і способи презентації знань у шкільному класі" [7].

Узагальнюючи результат дослідження, висловимо кілька загальних рекомендацій органам державного управління освітою.

Укладання стратегічних документів щодо освіти, зокрема оновленого стандарту ЗСО, має відбуватися на засадах гласності. Це означає, на нашу думку, обов'язкову відкриту публікацію всіх проектів стандартів ЗСО, а також звітів про їх обговорення, повноту подання інформації про хід і порядок змін, що вносяться, а також доступність інших даних за процедурами освітньої політики. Мають стати відкритими для суспільства і засобів масової інформації автори кожної складової ДСБО, зрозумілими процедури розгляду і ухвалення рішень за проектами стандартів ЗСО, зокрема з питань щодо гарантій держави з виконання ДСБСО.

Оновлення змісту освіти - це постійний процес, а не лише продукт, як, наприклад, державний стандарт базової і повної середньої освіти. Для проведення необхідних систематичних досліджень змісту освіти, ефективних

моделей навчальних програм та аналізу запровадження нових навчальних програм в Україні мають бути створені не просто робочі групи науковців та учителів-ентузіастів, а окремі державні інституції, приміром:

- ◆ Постійно діюча незалежна Національна рада з курикулуму, метою діяльності якої є вироблення узгодженої концептуальної і нормативної бази укладання змісту шкільної освіти, оцінювання якості курикулярної продукції і вироблення рекомендацій Кабінету Міністрів України з ключових концептуальних і стратегічних проблем розвитку національного курикулуму.
- ◆ Інтегрована професійна та технічна установа, відповідальна за проектування, розроблення, пілотування, впровадження, перегляд та проведення експертизи курикулярної продукції - Центр розроблення курикулуму.

Українські педагоги, науковці, роботодавці, батьки, усі, кому небайдужа доля дітей і країни, мають об'єднатися в українську мережу спілкування і співробітництва, яка може увійти в Глобальну мережу розробників курикулуму, засновану Міжнародним офісом з питань освіти ЮНЕСКО (IBE UNESCO), з метою підтримки інституційних структур і людських ресурсів, які будуть залучені в систему розвитку, менеджменту та впровадження національного курикулуму.

Висновки. Державні стандарти освіти, відіграючи стабілізуючу та регламентуючу роль і забезпечуючи збереження єдиного освітнього простору в державі, мають відображати нове бачення суспільного ідеалу освіченості, нову мету і результат освіти, визначати суспільні вимоги до освіти як основи соціокультурного становлення молоді людини та гарантії держави щодо реалізації цих стандартів. У проєкт ДСБПСО мають бути внесені відповідні зміни.

Процеси модернізації освіти спонукають до розроблення національного курикулуму. Провідна роль у процесі створення національного курикулуму має належати Міністерству освіти, науки, молоді та спорту України, яке повинне стати каталізатором інноваційних змін у системі ЗСО та гарантією їх успішного здійснення за умови об'єднання потенціалу усього суспільства.

Перспективою подальших досліджень є аналіз курикулярної політики та досвіду освітньої модернізації успішних освітніх систем, зокрема Фінляндії, з метою використання в практиці державного управління освітою.

Список використаних джерел

1. Закон України про загальну середню освіту. - Режим доступу : <http://www.c2n.info/registration/content/ua1419/pages/f7944.doc>
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січ. 2004 р. № 24 // Упр. школою. - 2004. - № 4 (52). - 31 с.

3. Про підсумки розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти у 2008/2009 навчальному році та завдання на 2009/2010 навчальний рік : рішення колегії Міністерства освіти і науки України, 26 серп. 2009 р., Протокол № 9/1-2. - К., 2009.

4. Державний стандарт базової і повної середньої освіти : проект. - Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/zvyazki-z-gromadskistyuta-zmi/gromadske-obgovorennya/4710>

5. Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 рр. : проект. - Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/zvyazki-z-gromadskistyuta-zmi/gromadske-obgovorennya/4710>

6. Біла книга національної освіти "Сили змін та вектори руху до нової освіти України" // Директор школи. - 2009. - № 43-44.

7. *Георгеску Д.* Курикулярна філософія двадцять першого століття: що старого і нового? / Д. Георгеску // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття : зб. доп. Всеукр. наук.-практ. конф., 25-27 черв. 2007 р., Київ. - К. : Постметодика, 2006. - № 3 (67). - С. 2-17.

8. *Кленко С.* Курикулум як проблема шкільної освіти України // Виклик для України : розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 26-27 черв. 2007 р., м. Київ / Україна - Проект "Рівний доступ до якісної освіти", Акад. пед. наук України, Державна установа "Директорат програм розвитку освіти" М-ва освіти і науки України. - К. : [б. в.], 2007. - С. 89-143.

Наталія Фойгт,

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
докторант кафедри управління охороною
суспільного здоров'я НАДУ*

Зменшення навантаження старіння населення на систему охорони здоров'я засобами управлінського впливу

У статті аналізуються причини і чинники тиску старіння населення на систему охорони здоров'я, формулюються підходи до встановлення навантаження на охороноздоровчу галузь біологічного й інституційного старіння та визначаються управлінські засоби подолання такого навантаження.

Ключові слова: інституціалізація старіння, біологічне і соціальне старіння, політика охорони здоров'я.